

פרשת נח

מחודש

במה נבדל נח מהשאר

אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת נֹחַ נֹחַ אִישׁ צְדִיק תָּמִים הָיָה בְּדִרְתּוֹ אֵת
הָאֱלֹהִים הִתְהַלֵּךְ נֹחַ: (בראשית ו, ט)

אלה תולדות נח. אומרו אלה שורה על פיסול זולתם. יש מקום לומר שנתכוון לפסול דורו, אלא שלא היה לריך להודיע זה שכבר נפסלו ונחתמו לימחות. אכן יתבאר על דרך אומרים ז"ל (ב"ר ל ו, ובש"י כאו) 'עיקר תולדותיהם של צדיקים מצוות ומעשים טובים' ע"כ, דקדקו לומר 'עיקר' ולא הספיק להם לומר שגם מעשים טובים יתייחס להם שם תולדות, לדייק תיבת **אלה**, פירוש אלה הם העיקר לצדיקים, ופסל בערכם הצנים המזכרים בפרשה הקודמת דכתיב (לעיל ה לב) וַיִּזְכֹּר נֹחַ וְגו':

עוד יתבאר על דרך אומרים ז"ל (דב"ר יא ג) וזה לשונם: 'נח אומר למשה אני גדול ממך, ומשה אומר לו אתה האלף עמך ולא היה בך כח להציל את דוד' ע"כ. והוא אומרו **אלה תולדות נח**, נח לבד, ושלל זולתו, כי לא היה בו תועלת לבני דורו, ולא הועילו זכותיו אלא לו לעצמו. וזה מתיישב כפל **נח**, גם אומרו **בדורותיו**, לומר שלא הועיל כלום להטיב לדורותיו להחזירם למוטב, כי אם הוא לבדו ובניו, שהם ענף ממנו ובשמו נכללים:

עוד יראה להגדיל שבה נח, כי יחיד הוא בשבה זה ממה שלפניו, כי הגם שקדמוהו צדיקים, היו לומדים מוסר השכל מצני הדור הצדיקים, מה שאין כן נח שכל דורותיו הגם שהיו רשעים היה לדיק, וכנגד פרט זה אמר **אלה**, לשלול מה שלפניו שאינם בערכו:

חמש מעלותיו של נח

עוד יתבאר כל הכתוב על זה הדרך, אלה תולדות נח וגו', פירוש אלה סדר תולדותיו מה שהוליד מהטובות באמצעותו. א', **נח**, והוא על דרך אומרים ז"ל בבראשית רבה (פה ג) וזה לשונם: 'בשעה שברא הקדוש צרוך הוא האדם השליטו על הכל, פרה היתה נשמעת לחורש תלם וכו', וכיון שחטא אדם מרדו בו וכו', והפרה לא היתה נשמעת לחורש, והתלם לא היה נשמע לחורש, כיון שברא נח ונחו וכו'. ריש לקיש אמר קודם נח היו המים עולים ומציפין אותם מקצריהן ושני פעמים, אחת בשחרית ואחת בערביתו, כיון שברא נח נחו וכו', ע"כ. זה הוא שמונה בסדר תולדותיו באומרו פעם שניה **נח**:

תולדות שנית, איש, פירוש היותו איש אדמה, והוא על דרך אומרים ז"ל (תנחומא בראשית יא) וַיִּמְעַבְדוּן יְדֵינוּ (לעיל ה כט) עד שלא בא נח לא היה להם כלי מחרשה, והוא הכין להם וכו', ע"כ. והוא שרמז בתיבת **איש**:

ג', צדיק, רמז כי הוא יסוד העולם, על דרך אומרים (משלי י כה) וְצִדִּיק יְסוּד עוֹלָם, שאילו לא היה הוא לא היה העולם במציאות, והיה הכל כלא היה במצול, ובו יסד ה' עולמו:

ד', תמים, על דרך אומרים ז"ל (בחולין) ובעבודה זרה דף ו' (ע"א) וזה לשונם: 'צדיק במעשיו תמים בדרכיו, ופירש רש"י (ד"ה

פניני וחידושי אור החיים הק'

יש מיני עופות עד אין קץ

מִהֲעוֹף לְמִינֵהוּ וְגו' (ו, ט). ... **ואולי** כי העוף יש בו צד מעלה כי הוא מרובה אין קץ, וצא ולמד שהמועטים שבעופות הם הטמאים והם כ"ד (חולין כג), ואמרו ז"ל (ספ"ט ע"ג) שק"ך מיני עופות בהר הבית וכלן מן איה, וצא ולמד לטהורים שהם הרבים כמה וכמה. והבהמה המועטים הם הטהורים עשרה, ואין במינים כל כך מרובה בכל מין כעופות, אשר על כן ציוהו על העופות שהם רבים תחילה, וצריך להביא מכל מין ומין שבכל פרט ופרט, ואחר כך הזכיר הבהמה שהיא במינה מועטת, ואחר כך מינים השורצים בארץ. וכפי זה סידרם הכתוב דרך טרחתם ממעלה למטה:

תשלום השבעה מיני הטהורים טרח נח בעצמו להביאם

שְׁנַיִם שָׁנִים בָּאוּ אֵל נֹחַ (ו, ט). דקדק לומר **באו**, כי לא הצריכו לחזור אחריהם אלא מעצמן באו. ואמר **שנים שנים** על כל פרטי הבאים וכלל בזה בהמה טהורה ועוף, הגם שצוה עליהם שבעה (פס"ג-ד), לפי מה שפירשתי למעלה ידויק הכתוב על נכון, כי מה שהוא לקיום המין אינם אלא שנים, ואותם הביא ה' עד התיבה והוא קבלן, אבל תשלום השבעה הוא נח טרח בעצמו לקחת אותם, כמו שצוה ה' אליו (פס"ג) 'תקח לך', שאינו לקיום המין הוא יטרח בשלו, ולא יטריחו מהשמים עליו. וכן תמצא עוד בפסוק אחר זה (טו) 'ויבואו אל נח אל התיבה שנים שנים', פירוש מה שבאו מעצמן היו שנים שנים:

רוח של רחמים המתקן גבורות המים

וַיַּעֲבֵר אֱלֹהִים רוּחַ עַל הָאָרֶץ וַיִּשְׁבּוּ הַמַּיִם: (ח, ט). ... עד שזכר ה' לנח, ואז צוה למים להיות נחים מתגבורתם, והוא אומרו **ויעבר אלהים רוח** חסד ורחמים ונמתקו גבורות המים, והוא שתרגם אונקלוס **וישוכו המים** 'ונחו מיא', שלא התגברו עוד:

נח גירש את העורב מן התיבה

וַיִּשְׁלַח אֶת הָעֹרֵב וַיֵּצֵא וַיָּשׁוּב עַד יִבְשַׁת הַמַּיִם וְגו' (ח, ז). **אכן** כוונת הכתוב הוא על פי מאמר רבותינו ז"ל (סנהדרין קח:) כי העורב שמש בתיבה, וידע בו נח, ולזה כשפתח חלון התיבה גרש העורב מהתיבה תיכף ומיד, והוא אומרו **וישלח את העורב** ולא הזכיר 'לראות הקלו המים' כמו שאמר אחר כך בשליחות היונה (פס"ח). והוא העורב היה **יוצא ושוב**, פירוש נח מגרשו והוא חוזר, ונשאר בדרך זה **עד יבושת המים**. ...:

היונה היתה עיפה ויגעה

וְלֹא מִצָּאָהּ הַיּוֹנָה מְנוּחָ לְבָרָה רְגְלָהּ וְגו' וַיִּשְׁלַח יְדוּ וַיִּקְחָהּ וַיָּבֵא אֶתָּהּ וְגו' (ח, ט). **וישלח ידו וגו'** פירוש להיותה עיפה ויגיעה **כי לא מצאה מנוח וגו'**, ולזה חש עליה שמא אין לה כח לעוף יותר ותפול במים, ושלח ידו חוץ לתיבה והביאה אל התיבה:

חשיבות אברהם בעיני משפחתו

וַיִּקַּח תָּרַח אֶת אַבְרָם בְּנֵו וְגו' וַיֵּצֵאוּ אֹתָם וְגו' (יב, לב). **המונה** היא על דרך שאמרו ז"ל (צ"מ עה) 'מאן דביש ליה בהאי מתא' וכו', כי שינוי מקום גורם. לזה אמר הכתוב כי כאשר ראה תרח שאברהם בנו לא נולדו לו בנים, עשה שינוי מקום, ולקח את אברהם ושירי להולכים למקום אחר. והודיענו עוד הכתוב בזה, שכל כך היה חשוב אברהם בעיניהם, שבשבילו נסעו כל בית אביו לשנות המקום בשבילו, והוא אומרו **ויצאו אתם**:

תמים) וזה לשונו: 'בדרכיו', עניו ושפל רוח, ע"כ. זה יגיד עולם אישורו וחזקו, או שצחו, שאפילו בדורותיו הרעים, את כולם היה עניו וכו', והוא לפני משורת הדין, כי שורת הדין נותנת עם חסיד וְתִתְקַדְּמוּ וְגו' וְעַם עֲקָשׁ וְתִתְקַדְּמוּ וְגו' (תהלים יח ט-יז), והוא לא כן עשה. ועוד שאפילו בעיני דורותיו הוכר היותו עניו, והוא אומרו **תמים בדורותיו**. ואמר לשון רבים, להגיד מעלתו, והנה כל אדם ישיג הכרת שלשה דורות, האחד דור אביו, ושני דורו, ושלישי דור בניו, והגיד הכתוב כי בכלם היה הוא מסוים. והגם שהיה מתושלה, זה הוא לבדו נשאר מיתר הראשונים שלפני פניו:

ה', את האלהים וגו', פירוש שגם עם ה' הנהיג נייחא ומנוחה, והוא על דרך אומנם ז"ל (ב"ר פה ב) וזה לשונם: 'רבי אלעזר אומר על שם קרבנו נקרא, שנאמר (לקמן ח כא) וַיֵּרַח ה' אֶת רִיחַ הַנְּיָחָה', ע"כ. ולזה חזר לומר פעם שניה נח, ולא הספיק במה שהזכירו בתחלת הפסוק. ואמר לשון הליכה, כי כן יאמר גם על הנהגה הטובה, כדרך אומרו (דברים כח ט) וְהִלַכְתָּ בְּדַרְכָּיו. ודקדק לומר התהלך, לומר בתמידות היה מלכה קונו יתצדק, וקרבנו יוכיח על הכלל. ובזה נתישב כל הדקדוקים, גם אומרו אלה, כי אין בקודמים כיוצא בתולדותיו:

ברבות הפשעים, המקטרגים יכולים להזיק קודם המשפט

וְתִשְׁחַת הָאָרֶץ לְפָנַי הָאֱלֹהִים וְתִמְלֵא הָאָרֶץ חָמוֹם: וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ וְהִנֵּה נִשְׁחַתָּה בִּי הַשָּׁחִית כָּל בְּשָׂר אֶת הָרֶבּוּ עַל הָאָרֶץ: (ו, יא-יב)

ותשחת הארץ וגו'. כל הכתוב לא היה כריך לאומרו, כי כבר כתב בפרשה הקודמת (פס' ה) וַיֵּרָא יי פי רבה וגו'. ואם לפרט החטא נחשו, יותר מפורשת בפרשה הקודמת דכתיב רָבָה רָעַת הָאָדָם וּבְאָרְצוֹ וְכָל יֵצֵר וְגו', ואם לכך שלא הזכיר שם החמס, היה לו להזכירו. ועוד למה בפרשה הקודמת אמר שם הרחמים וכאן אמר שם אלהים. עוד למה הורכב לומר תיבת לפני האלהים. עוד למה חזר עוד לומר וירא אלהים וגו', אם להודיע כל כי ה' יודע כל הווה, דבר זה ידוע הוא:

מהכתובים יעויין שם דבריהם. והגם שמדתו יתבדק להיות נושא עון עד עת בא דבר משפט, הדור ההוא גדל עונם מנשוא במדת נושא עון, על דרך אומרו קין (לעיל ד יא) גָדוֹל עוֹנֵי מִנְשָׂאָ: או יאמר ותשחת הארץ הם מעשיהם הרעים, ומלך זה נתמלכה הארץ מקטרגים המתייחסים בשם חמס. והוא שהודיע הכתוב לנח באומרו (פסוק יא) קִין כָּל בְּשָׂר בָּא לְפָנַי, פירוש אותם המקטרגים שנבראו מיושבי הארץ שנקרא קין, כמו שמפורש בדברי הזוהר (ח"א סג), בא לפני וקובל למהר לאבדם:

אבן יתבאר הענין על דרך אומנם באבות (פ"ד מ"א) וזה לשונם: 'העושה עבירה אחת קונה לו קטיגור', פירוש מלאך משחית. אך כריך אחת לדעת, כי אין המשחית יכול עשות דבר קודם שיספוט שופט כל הארץ, שה' מונעם מעשות רע, והוא סוד פירוש (שמות לד ז) נִשָּׂא עֹז, ואחר שיספוט האלהים אז יִשְׁלַחם צִיד פְּשָׁעִים (איוב ח ז), שהם קטיגורים שנבראים במעשיהם הרעים, כאומרו (ויק"א ז יט) תִּיִסְרְףָהּ רָעָהָ. ויש לך לדעת, כי הגם שימנע ה' המקטרג מהזיק לעושה, עם כל זה כשירבה, יקבול שלא יסבול עוד, וידחוק למהר מעשהו לאבד בעליו קודם שיגמר דינו, כי משפטו מפורש. והוא אומרו ותשחת הארץ לפני האלהים, פירוש קודם שיגמר דינם, נשחתה הארץ פירוש משלו בה משחיתים לכך מעשיהם. ודקדק לומר הארץ, הכוונה שגם גוף הארץ לכך הפלגת החטאים תקולל חלקתם בארץ, כי ישכינו בה התיעוב הגורר ממעשיהם:

וטעם הודעת כל הכתובים, הוא לומר כי זולת זה היה ה' מאריך אפו זמן מה, והגם שאמר בפרשה הקודמת (פסוק ז) וַיֵּאמֶר יי אֲמַקָּה אֶת הָאָדָם וְגו', עם כל זה ינחם ה' על הרעה והיה מאריך אפו, אלא לכך הפלגת המשחית, והוא אומרו וירא אלהים וגו' וְהִנֵּה נִשְׁחַתָּה בַּהֲפִלְגָה, לטעם זה מיהר ה' לומר לנח (פסוק יז) עֲשֵׂה לָךְ וְגו'. וטעם שהזכיר בפרשה זו שם אלהים, הראה כי גם מדת רחמים נתהפכה למדת הדין, לכך מעשה הרשעים:

חטא הגזל של דוד המבול

הארץ חמס. במדרש (ב"ר לא ה) וזה לשונם: היה מביא קופה תורמוסים, וכל אחד לוקח תורמוס אחד, ואינו יכול להוציאו דיינינם, ע"כ. כבר קדמו ראשונים והקשו דבני נח נהרגו על פחות משוה פרוטה (סנהדרין נא). ולי נראה כי המדרש מגלה כי מלבד שצטלו עיקר תורת שבע מלות, עוד להם שהיו חומסים מתורת האדם השכליית, כי הגוזל פרוטה הוא דבר שהיו תובעים אותו ולא פחות משוה פרוטה, והיו מתחכמים לגזול באופן שלא יתבעו אותו. גם כפי הדין נראה לי, כי לא חייבה תורה לבני נח אלא על ממון הבא לידם בדרך גזילה, אבל בהקפה לא יתחייבו: ...

ההבדל בין אברהם, לנח - שלא התפלל על דודו

וַיֵּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ קִין כָּל בְּשָׂר בָּא לְפָנַי בִּי מְלֵא הָאָרֶץ חָמוֹם מִפְּנֵיהֶם וְהִנֵּנִי מִשְׁחִיתָם אֶת הָאָרֶץ: (ו, יא)

... ויש לתת לב מדוע העלים (נח) עין מעשות דקה בבני דורו לבקש רחמים עליהם מלפני ה'. ועוד תגדל הקושיא שראינו

ובו, וקשה כי מי אמר לו שאם היה מבקש לא היה מתקבל:
אבן מדברי ה' אשר דיבר לנח, גילה דעתו לנח כי הדבר מוחלט בעיני ה' להשחית, ולא נתן מקום לנח להתפלל, כאומרו **קין כל בשר וגו' והנני מושחיתם** בהחלט, מה מקום לו להתפלל, מה שאין כן כשדבר דבריו לאזכרהם לא מאלוהו שדבר כדברים האלה, אלא נתן לו מקום להתפלל דכתיב (להלן יח כא) **אֲרָדָה נָא וְאֶרְאֶה הַפְּעֻלָּה וְגו'.** והגם שאחר האמת גם שם עלתה להם הגזירה, אף על פי כן עשה ה' אשר זמם להראות לאזכרהם הנהגתו, וכמו שפירשנוהו במקומו, ואמר דברים שישמע מהם אזכרהם שיש לו רשות לבקש רחמים. וכן תמצא בדברו למשה

בתוכחות על עון ישראל, לא החליט הגזרה ודכתיב (שמות לד ז) **וְעַתָּה הִנְיָהּ לִי וְרָאִה רַחֲמֵי שָׁמַיִם,** וזוה מלא מקום להתפלל, וכמו שפירשנוהו במקומו (פרשת שלח; במדבר יד יא), מה שאין כן נח סתם ה' תפלתו:
ועוד לו, כי לא מלא פתח כאזכרהם ומשה שטעמם ונימוקם עמם, להיות שלא היה לו הכרח לדבר להודיעם ה', והרי זה מורה באצבע כי שואל מהם שיתפללו, מה שאין כן נח שאין מקום לומר למה הודיע ה', כי יש טעם בדבר שהוא להכין תיבה ונורכה, ונוסף שהחליט הגזרה, לזה לא התפלל. ומהמעשה למד אזכרהם כיון שה' לא נתן לו מקום להתפלל, אמור מעתה כי פחות מעשרה לא יספיקו:

בני נח לא נצלו אלא בזכות אביהם

וַיֹּאמֶר יי לְנֹחַ בֹּא אִתָּךְ וְכָל בֵּיתְךָ אֵל הַתְּבֵה בִּי אֲתָךְ רְאִיתִי צְדִיק לְפָנַי בְּדוֹר הַזֶּה: (ו, א)

ביתך, לא לטעם היותם ראויים, ולא לטעם היותם קודם הגעת שני העונש, אלא מטעם זכותך **בִּי אֲתָךְ רְאִיתִי וגו',** ומעתה כל שאין אצו לדיק ילכד צמוקש. וכאן הודיעו כי כל שלא הגיעו לכלל עונש נענשים בעון אזיהם, עיררים ימותו כל האבות, לא כן נח:
עוד יתבאר על דרך אומרים ב"ש"ס (פנהרין קי): **'קטני ישראל יש להם חלק לעולם הבא,** אבל קטני אומות העולם אין להם חלק לעולם הבא', ודור המבול כולם דין אומות העולם יש להם, שהגם שלא הגיעו לעונש יש לדון בהם משפט כמשפט רשע, כי מעשה אבות יעשו בנים זרע מרעים זנים משחיתים (ע"פ ישעי' א' ד), ונח דן זו משפט קטני ישראל וינצלו בזכות אזיהם, גם בצוא חרון אף לעולם יגן ה' בעדם:

ויאמר ה' לנח בא וגו' בי אותך ראיתי. לריך לדעת למה הוצרך לטעם זה מחדש. ונראה כי חש ה' על נח לכל יטעה במשמעות דברי ה' כאומרו **בא אִתָּךְ וְכָל בֵּיתְךָ אֵל הַתְּבֵה** באחד משני דרכים, או יחשוב כי כולן לדיקים הם ולזה נמלטו בזכותו, ולסיבה זו קשה מה שהקשינו בפסוק עשה לך (ולעיל ו יח) ושאלם היו לדיקים, הם בלדקתם ימלטו עמון מבלי מפלט, כי הם למעלה מג'. או יחשוב כי בניו ונשי בניו האלחם היא ללד שעדיין לא הגיעו לכלל העונש, ויאל מזה שיחשוב נח להכניס להגיל מקטני הדור קרוביו ומיודעיו, וידין דעתו כי אינם ראויים לעונש. וכו' יהיה שלא יעשה כן, על כל פנים תהיה לו דעתו לדבר זר למה לא ינצלו מי שאינו בן עונש. לזה אמר ה' אליו **בִּי אֲתָךְ וגו',** נתינת טעם לאומרו **וְכָל**

וַיִּרְחַח יי אֵת רִיחַ הַנְּיִיחָה וַיֹּאמֶר יי אֵל לְבֹו לֹא אֲסַף לְקַלֵּל עוֹד אֵת הָאָדָמָה בְּעֵבֹר הָאָדָם בִּי יִצָר לֵב הָאָדָם רַע מִנְּעֻרָיו וְלֹא אֲסַף עוֹד לְחַבּוֹת אֵת כָּל חַי בַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי: (ח, כא)

מקומות שאמר הכתוב **ריח ניהוח,** לא מלינו שנתנדב לעשות טובה מעצמו כזה, אלא שיתרצה בו או ימחול לו חטאו:

התנצלות האדם על חטאיו - שמורגל לרע מנעוריו
בִּי יִצָר לֵב וגו'. פירוש על דרך אומרים ז"ל במסכת בבא קמא (לט). **'שור האלטרין שנגח פטור,** דכתיב (שמות כא כח) **וְכִי יִגַּח,** ולא שיגיהוהו' ע"כ. והן האדם מנעוריו קודם שיבחיין למאוס ברע ולבחור בטוב, יקלמנו הרע משננער ממעי אמו (בר"ר לד ז), והרע מדריכו בבחינתו, והיה כי יגדל כבר הטביע בו הרע, כמו שהטביעו הנגיחה בשור האלטרין. וטעם זה יועיל לכל לנו בהכרת, אבל על כל פנים עונש יענש על אשר איננו שומע בקול האלהים, וישתנה משור המתלמד, כי הוא מותר האדם מן הבהמה - למאוס ברע בהכירו ולבחור בטוב, והועיל טענת רע **מנעוריו,** שלא יתכעם ה' עליו כל כך, שנראה שהפליא לעשות, כי יש לו סיבה להרשיע ללד לימודו מנעוריו:

ה' מתרצה במה שמקריבים ממה ששייך אליו
וירחח ה' וגו'. כוונת ההודעה לומר שהגם שהקרבתו שהקריב נח מנכסיו הם נכסי שמים אשר ברא ה' בעולמו, אף על פי כן נתראה בהם, ובאמצעות הקרבתם נדב להטיב ונשבע שלא יכרית עוד כל בשר, מבלי שאלת דבר ממנו, אלא כביכול מעצמו נתראה כאילו מה שקבל הוא של המקריב ואינו שלו. ועל פי דרך זה היה מפרש מורי ורבי אדוני זקני ורבי חיים בן עטר הראשון ז"ל מאמר אחד (עיידין סה). וזה לשונם: **'כל המתפתה מיינו יש בו מדעת קונו שנאמר וירחח ה' את ריח הניהוח,** ע"כ. פירש הוא ז"ל כל המתפתה מיינו שלו, כי יגיש אליו אורח כוס של יין מיינו של בעל הבית, ובאמצעותו יעשה לו מבוקשו ממנו מעצמו, יש בו מדעת קונו כי כן עשה ה' כמו שפירשתי בסמוך. ודקה לומר **מתפתה,** לומר שנתפתה באמצעות המוגש אליו מבלי שיטריך אליו דבר, וכפי זה באה הודעת הכתוב דבר זה למי שיראה ללכת בדרכי קונו, גם להכרתו אלכלו שיש בו מדעת קונו. והגם שמלינו בכמה